

CAN SALETA I
CAN MASSEGUER

*Dues experiències de colònies
escolars al Montseny*

ROSA SERRA I SALA

PRESENTACIÓ

El Montseny s'ha convertit en el punt d'arribada de moltes sortides escolars.

Anar a descobrir el massís i viure uns dies enmig de la natura, permet gaudir de les possibilitats que ofereix el Parc Natural i entrar en contacte amb la naturalesa dels elements.

Amplia l'horitzó del coneixement sobre la realitat natural i paisatgística en els infants i els informa sobre aspectes etnològics que pertanyen a la tradició cultural de Catalunya i que actualment els nens i les nenes desconeixen, sobretot si procedeixen d'ambients urbans.

Ens acostem sovint al Montseny per la proximitat i per la seva bellesa i sempre ens sorprèn: inassolible en la seva totalitat. Atreu i alhora marca el repte d'una muntanya imponent.

L'any 1978 el massís del Montseny fou declarat Parc Natural, i aquell mateix any també fou declarat per la UNESCO Reserva de la Biosfera.

A la monografia es presenten dues experiències d'estada al Montseny durant les colònies escolars. Ambdues sortides pretenen conèixer més a fons la comarca i comparteixen el mateix objectiu: aproximar-se al massís del Montseny, un indret genuí que conté un important patrimoni natural i de treball humà.

És necessari que les noves generacions aprenguin a apropar-se al massís amb actitud de respecte, i per això cal coneixement i dedicació.

L'objectiu pretès s'inicia amb la descoberta i el desig de compartir, d'incorporar-se col·lectivament a un espai obert, encara que només sigui durant una breu estada. I tornar a casa i a l'escola després de jugar i córrer, d'investigar i treballar i, sobretot, de sentir el goig de la vida natural.

El Projecte Educatiu del CEIP Salvador Espriu de Granollers considera l'escola com un centre obert i predisposat a tenir contacte directe amb la realitat exterior. L'escola vol estar arrelada al medi i s'ha de poder convertir en un centre actiu, superant els límits físics de les seves parets. Vol cultivar la recerca, l'adquisició de coneixements i la sistematització científica, amb vistes a una connexió entre la teoria i la pràctica, entre el treball i l'estudi.

Convé triar les activitats de manera que l'escola s'obri progressivament al barri, al municipi, a la comarca i a Catalunya, en general, per tal de conèixer l'entorn, sentir-se arrelat al medi i prendre consciència de la importància que adquireix la conservació i la millora de la realitat que envolta els infants.

Les colònies estan incloses en el Projecte Educatiu, en el marc de la pedagogia ambiental en què s'insereix l'acció educativa que té l'entorn i s'incorpora a les programacions didàctiques amb continguts, procediments i objectius relacionats amb l'entorn.

Les colònies escolars afavoreixen el coneixement del medi natural, l'estudi del medi social, històric i cultural de Catalunya i, alhora, són un mitjà enriquidor per a la convivència i el coneixement d'aquests altres indrets on es fa estada.

Les dues experiències que constitueixen aquesta monografia s'han dut a terme en el primer i segon curs del cicle mitjà de Primària i s'exposen en aquest mateix ordre. Ambdues han tingut una durada de tres dies.

Tanmateix, l'escola dedica un temps a la preparació de les activitats que precedeixen la sortida. A la tornada, es fa un treball col·lectiu que consisteix a posar en comú l'estudi i la recerca i permet expressar els coneixements adquirits, les impressions viscudes, des de la percepció individual de cadascú.

CAN SALETA

Vam sortir de l'escola durant els primers dies de novembre. Es va voler aprofitar l'estiuet de Sant Martí, per la benignitat del temps en aquesta època de l'any. A la tardor, el bosc esclata en la seva plenitud: fruita i madura.

La casa

La casa es troba a la Costa del Montseny, al municipi de Fogars de Montclús, comarca del Vallès Oriental, molt a prop del nucli del poble. Està orientada de cara al Vallès, en el vessant sud del massís.

Vam tenir la sort d'ensopegar uns dies de sol tènue i una llum clara que van permetre mirar el Montseny amb nitidesa. Unes esplanades davant la casa van permetre de compaginar el temps de treball amb estones d'esbarjo per a la mainada, de joc i de corredisses pel prat, agombolats per un sol tardoral, cada vegada més tebi.

Can Saleta.

El bosc

A l'entrada del bosc vam trobar uns castanyers vells, superbs, sobre un marge, que deixaven anar les seves branques avall. Els castanyers ens oferiren una coloració excepcional: verd, groc, marró; volíem tastar-ne el fruit, però, en collir-lo, el pelló ens punxava els dits; finalment, se'ns ompliren les mans de castanyes i fulles mig seques, mig tendres i una intensa olor d'humitat.

Més enllà, i ja un cop endinsats en el bosc d'alzina i pi, els bolets emergien de sota la fullaraca com un desig, com un somni. Els descobrírem amb senzillesa, movent la pinassa amb un branquilló.

Ara es fa difícil explicar la cara d'admiració i de sorpresa de cada infant. En aquell moment però, es feia real la vitalitat que emanava de la densa vegetació. Sentírem la tardor a frec de pell.

A partir d'unes mostres que ens van facilitar els monitors de la casa vam observar els talls de diferents troncs d'arbres (pi, alzina, alzina surera i castanyer), contrastant la diferència de color i del tipus d'escorça. Sorprenen els anells de creixement que indiquen com l'arbre s'ha anat fent gran. Es va insistir en la identificació dels arbres pel tipus de fulla i fruit.

A la sortida per a preparar l'herbari, vam descobrir les gal·les en els roures. És el mecanisme parasitari d'alguns insectes, que es serveixen dels porus de l'escorça del roure per a pondre-hi ous i desenvolupar el procés larvari fins a l'eclosió de l'insecte, per al qual l'arbre desvetlla un mecanisme de creixement i fabrica uns nòduls boteruts que s'han d'explicar en el lloc, per evitar confusions en els infants, els quals poden diferenciar el procés natural del fruit del roure i el mecanisme parasitari que pateix.

El carbó vegetal

Vist el bosc es pot iniciar l'activitat central a Can Saleta: el carbó vegetal. Un dels recursos de l'explotació forestal més tradicionals al massís del Montseny.

Després de reconèixer els estatges de l'alzinar, des del punt de vista descriptiu i morfològic de cada espècie vegetal. S'explica des del punt de vista funcional, el seu ús per a la producció de carbó.

Els nens i les nenes seguien com a observadors primer, però després, com a aprenents de carboner, i, amb les instruccions, aconseguïren construir la pila.

Es van iniciar en la manipulació d'eines: magalla, cofí... També de la llenya: tascó, brancatge...

Enmig de la clariana de bosc s'obre la plaça on s'aixecarà la pila, feta a base de troncs d'alzina, tallats a mida, que s'apilen en rodó, deixant un forat al mig. La pila es cobreix amb branques d'arbrust i, a mà, es van cobrint els troncs. Es forma l'embalum que aïlla i protegeix la llenya del fagell, la terra de la plaça amb què es cobrirà la carbonera. S'ha de cobrir en la seva totalitat, de manera que l'embalum no es vegi gens i la carbonera només pugui respirar per l'espitllera. S'encén per dalt, amb branques primes, anomenades bitlles.

La feina del carboneig continuava encara, calia vigilar la carbonera dia i nit, vetllar el foc perquè el vent no l'apagués.

És una aproximació sensitiva i manual a un vell ofici, desaparegut per la modernitat dels combustibles i dels transports. No obstant això, per l'arrelament a la terra i per la seva tradició, va ser objecte de treball. Un altre aspecte del carboneig que s'hi coneix són les eines, se n'aprèn el nom i el seu ús.

Valia la pena dedicar-hi una part del temps escolar. Tenint present, a més, el desconeixement actual que la infància té de l'ofici del carboneig i, en canvi, la importància que ha tingut a través de la història de Catalunya en els vessants arborícola, social, econòmic i etnològic.

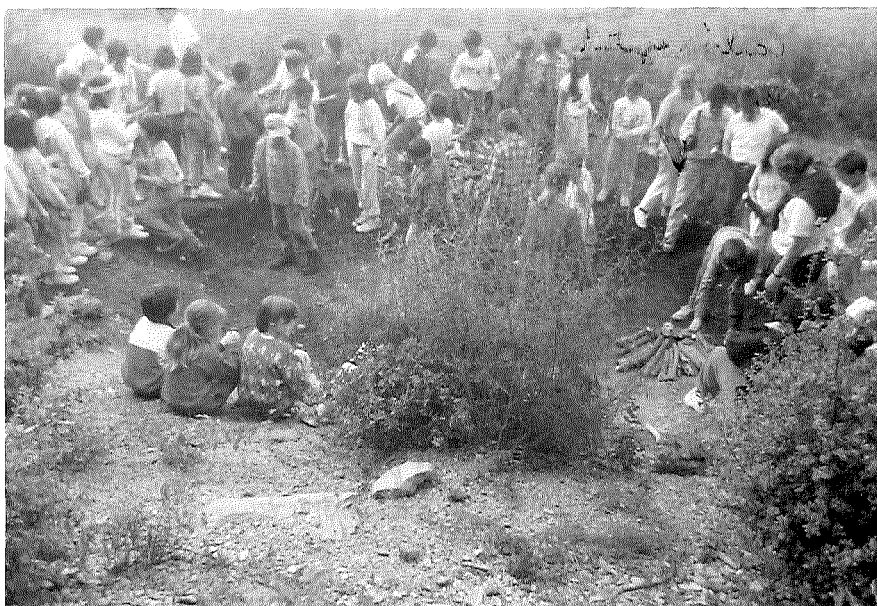
El treball pràctic es presenta en forma de document fotogràfic que il·lustra de manera eficaç el treball realitzat.

Com a cloenda, a Can Saleta es pot visualitzar una pel·lícula del carboneig que descriu el procés sencer fins a la cuita i després l'embalatge i el transport per al seu comerç, en la seva forma més tradicional.

*El carbó
vegetal*

*S'inicia a la
carbonera*

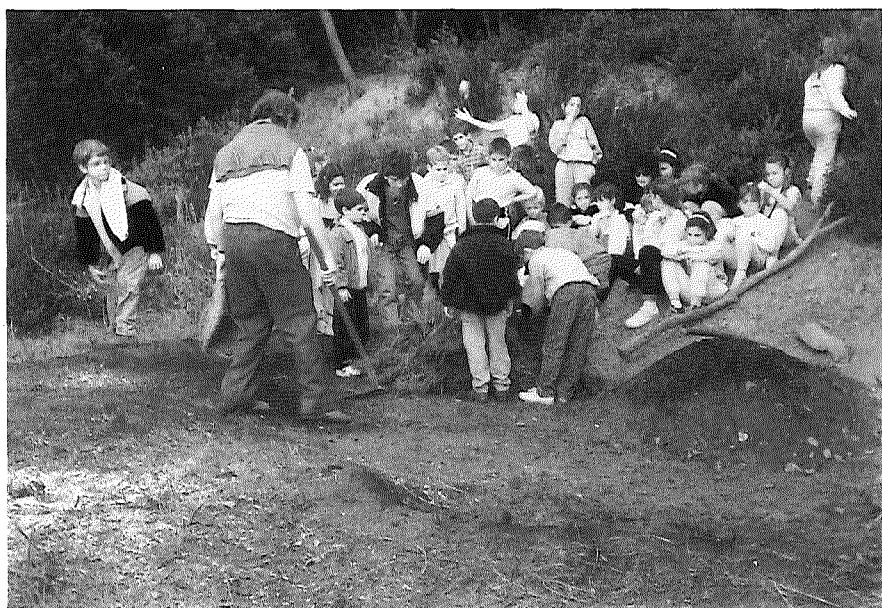
*Anem fent la
pila entre tots a
la plaça*

*La pila ja està a
punt*

*Es cobreix la
pila amb
l'emalum*

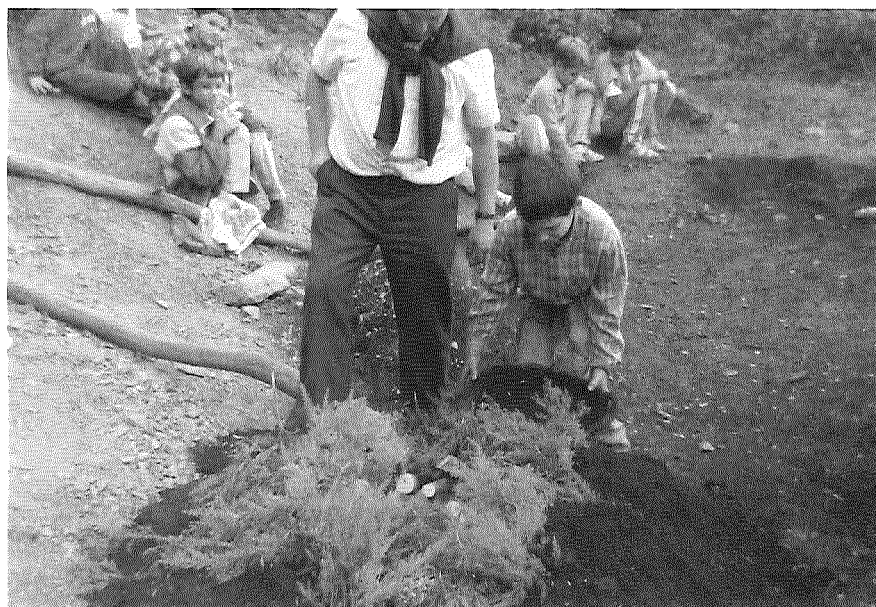
*Es posen a punt
les eines: el cofí
i la magalla*

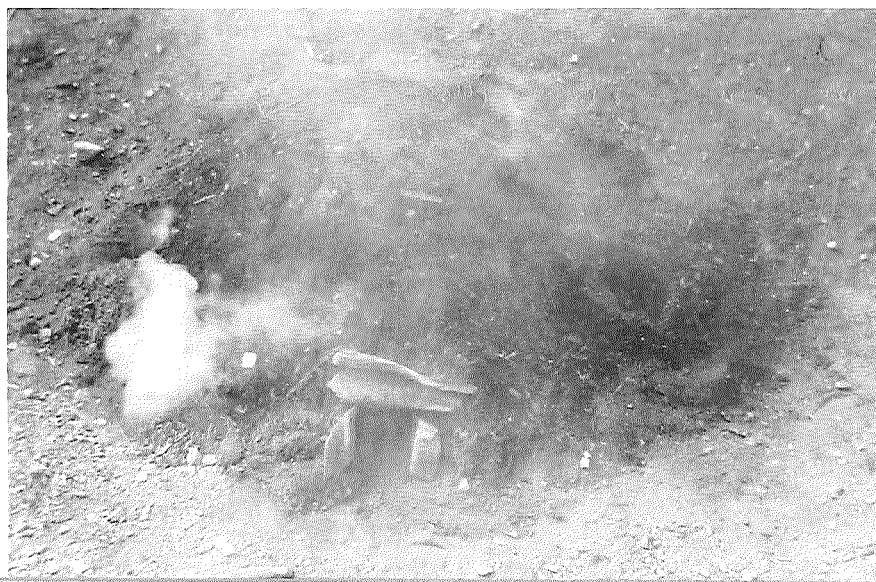
*Es carrega el
cofí*

*Es cobreix la
carbonera amb
el fagell*

*L'Òscar
enllesteix la
carbonera*

*La carbonera ja
crema*

Aquesta filmació està concebuda com un document complert i molt didàctic, realitzat en clau d'humor, de manera que informa i diverteix alhora.

La intervenció va canviar la concepció que té la infància sobre el bosc, generalment entès com un lloc d'esbarjo, de descoberta en el cas de l'excursionisme, i de depredació o abandonament de deixalles, en algunes aproximacions al bosc menys assenyades.

El fet d'entrar al bosc a buscar llenya, branques d'arbust o terra, predisposats a la recerca per al treball, i tot i que era una simulació, va ser una novetat i un encert perquè l'ús controlat i la tala mesurada de l'arbust va accentuar el fet de posar atenció i mostrar interès en el bosc i aproximar els infants a descobrir el valor que la naturalesa conté i l'actitud de respecte que es mereix, perquè no és el bosc un espai a devastar, ni l'ésser humà un individu obligatòriament devastador.

La intervenció en el bosc és possible, en la mesura que descobrim la seva força imponent i vulnerable i mesurem les nostres possibilitats.

CAN MASSAGUER

La casa

Un altre nucli de treball és l' Escola de Natura de Can Massaguer, situada al municipi de Sant Feliu de Buixalleu. És una antiga casa de pagès, casa de colònies des de 1981. Aquest centre depèn de la Diputació de Girona, però va signar un conveni amb l' Associació Catalana de Cases de Colònies, que la gestiona d'ençà de 1984.

Can Massaguer es troba a la comarca de la Selva, enmig d'un bosc d'alzina surera, esponerosa, a mig camí entre Breda i Arbúcies i sota la mirada amatent del Castell de Montsoriu. Es troba prop de la zona que rebé l' impacte de l'incendi del dia 10 d'agost de 1994 i que afectà una bona part de Sant Feliu de Buixalleu.

El treball desenvolupat durant l'estada de colònies es va centrar també en l'estudi del medi natural i l'observació del treball humà.

El bosc d'alzina surera

Pel que fa al medi natural i paisatgístic, durant la sortida a la muntanya del suro ens vam centrar en l'observació del bosc d'alzina surera, l'observació i la descripció de les espècies vegetals, de l'estadi arbori i arbustiu en el sotabosc, i fins en el castell medieval que es troba al bell cim i que té el nom de Montsoriu, probablement per l'alzina surera que la recobreix.

Can Massaguer

El castell de Montsoriu

De dalt estant hi ha una magnífica vista de les Agudes i la fageda de la cara nord-est del massís.

La construcció medieval es ressent del pas del temps i de les visites, poc prudents o potser furtives que el deterioreen, a poc a poc.

Això no obstant, és un indret que imposa per la seva bellesa i per la perspectiva sobre la vall, els conreus i la riera d'Arbúcies, vorejada per vegetació de ribera com una llarga serp, que s'obre al marge dels camps amb les capçades de fulles verdíssimes i tendres a la primavera. El vessant del turó està poblat per la densa vegetació de la surera.

Des del cim es comprova la situació estratègica del castell pel seu fort desnivell. És un bon començament, moment per a recapitular sobre les construccions de guàrdia i de guaita, sobre l'orientació en l'espai i respecte les altres muntanyes i poblacions properes, i sobre l'ús de la brúixola i consulta del plànol cartogràfic.

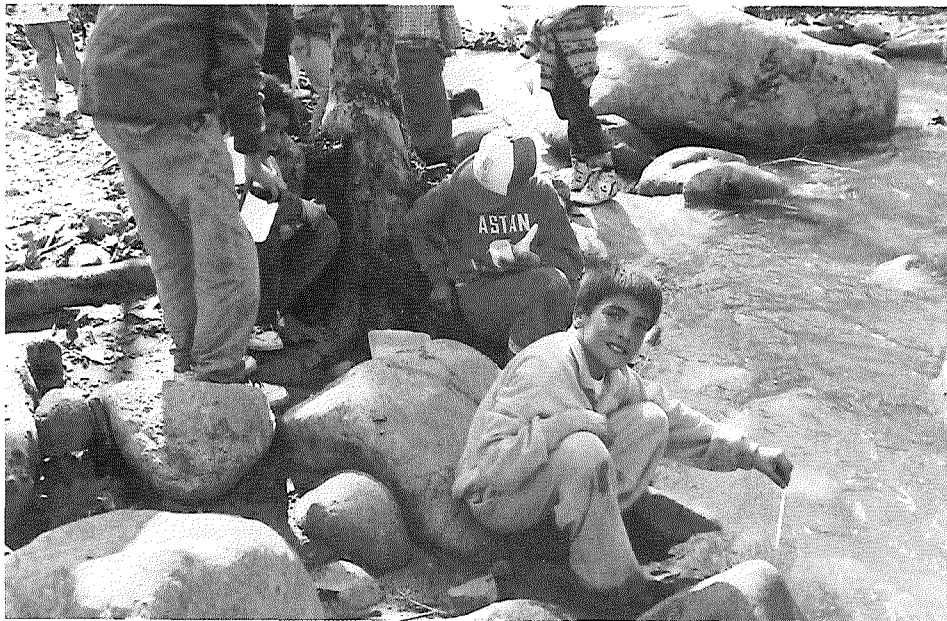
Des de Montsoriu es viu molt i s'entén bé el concepte de serralada Prelitoral, perquè enllà es veu la vall i després, a l'altre cantó, ben bé al davant, es veu la serralada de Marina.

El suro

L'extracció del suro és una altra activitat tradicional en l'exploració del medi natural. Amb aquest procés es transforma el bosc; primer perquè s'ha de talar més intensament i deixar clarianes per al maneig de les eines i per apilar el suro. Això fa que siguin boscos clars o assolellats, distints dels originaris, tant per la fauna com per la flora, fet que canvia el sotabosc. En segon lloc perquè a l'alzina surera, quan està pelada, l'escorça li canvia de color, de textura, de gruix. Aleshores el tronc, d'un marró intens i vermellós, sostreu al gris del suro la seva intimitat aïllant.

La indústria del suro s'ha anat rellevant per productes químics i plàstics; això no obstant, gaudeix encara de vitalitat, gràcies a la qualitat del producte natural i, en molts casos, insubstituïble.

Les eines, destrat, ganivet de marcar, ganivet de carrar..., ens apropen a la minuciositat amb què s'ha de tractar el suro. És un apropament al treball artesanal més tradicional que, per a la infància, no deixa de ser una bona sorpresa primer, una curiositat més tard i, finalment, un bon motiu per incorporar a la seva vida l'origen i la naturalesa d'objectes d'ús comú, per exemple els taps del cava, els suro de la cartellera de l'escola.

La riera d'Arbúcies

La riera d'Arbúcies

Una altra sortida és anar a estudiar l'ecosistema de la riera d'Arbúcies. La visita és guiada pel monitoratge de l'Escola. És un exercici de treball científic, sobretot de mesura i observació.

Es distribueix el grup d'alumnes en petits equips de treball, que entren als marges del riu on troben la vegetació de ribera: pollancre, oms, verns, acàcies, freixes; quan s'apropen al riu recullen petits organismes dins l'aigua.

Els punts d'observació triats són tots al curs mitjà del riu. D'allà estant, es mesura la temperatura de l'aigua amb un termòmetre apropiat. Es recullen mostres de grava, s'observen la mida i la forma de les roques i es valora a ull la quantitat de l'avinguda d'aigua.

Recollim els organismes amb instruments de recerca de camp: safates, lupa, xarxa de riu, pinzells, pinces. I s'enregistren els noms a les etiquetes dels pots. Aquesta activitat facilita la descoberta de l'entorn i aporta dades per a la comprensió de l'ecosistema. Després es confirmen amb el treball al laboratori de la l'Escola.

D'una altra banda, hi ha troballes de petits tresors d'explorador: una ala de papallona, una pinya rosegada, una ploma d'ocell... Els nens i les nenes ho converteixen en botí d'explorador perquè són sorprenents, en recull personal i íntim. El bosc ha ofert els seus tresors!...

Ens hi atensem a la primavera, moment en què hom pot observar l'esclat dels borrons i la fragilitat de les primeres flors, actituds que aporten llum a la ciència i col·laboren a la percepció de la bellesa, que accentua la transparència en la formació de la personalitat dels infants.

Breda

En començar s'ha situat Can Massaguer entre dos municipis: Breda al sud i Arbúcies al nord. Ambdós indrets ofereixen un atractiu i un interès peculiar i genuí.

Breda és una població nascuda l'any 1088, al voltant del monestir benedictí. Vinculada a la història del castell de Montsoriu, Breda gaudeix d'un casc antic interessant, amb el Monestir de campanar romànic elegant i esvelt, amb claustre i pati de l'abadia. Vam visitar una vila antiga, plena d'interès històric.

Completa l'itinerari el taller de ceràmica, la fabricació artesana de terrissa amb el torn i a mà. Aprofitem la visita per observar una vila que es dedica a l'artesania i el comerç com a motor econòmic. Deixem la vila, plena de claror i de vida.

Arbúcies

La vila d'Arbúcies és l'altra alternativa. Podíem visitar el casc antic i el museu etnològic de la Gabella; conté història i arqueologia i història del món rural pel que fa als aspectes d'agricultura i explotació forestal i artesana. També el món industrial de la carrosseria, els primers antecedents de la qual provenen de l'explotació forestal i l'establiment de carreters a Arbúcies.

Aquesta visita pot ser inclosa a la sortida de colònies, si es compta amb més dies d'estada al Massís o bé es substitueix per alguna altra activitat. De tota manera s'inclou a la monografia perquè és interessant i perquè dóna un sentit més complert a les possibilitats del lloc i arrodoneix la visió global de la sortida.

CONCLUSIONS

Triar el massís del Montseny com a sortida de colònies vol dir optar per un camí d'aproximació a un indret propi, d'identificació amb l'entorn on es viu.

Des de Granollers veiem la Serralada Prelitoral al nord. És una silueta blava, retallada al cel, que s'enlaira com una paret, en què destaca el massís del Montseny, altiu i present tothora. Ara serà i clar, adés cobert de boira o enfarinat de neu. Sempre és allà.

Quan hi anem d'excursió, sortim de l'escola i a mesura que ens hi anem atansant es fan més properes i més vives les seves crestes, les seves falles, les seves clapes de bosc o el rocam nu. Canvia el color blau, pel verd o fins i tot moradenc. Veiem el massís més a prop, més alt i molt més gran.

Quan agafem la carretera que enfila cap al massís, de dret, veiem els arbres més a prop, fa més fresca, dins del bosc ens amasa l'olor d'humitat i des d'una clariana de bosc mirem l'horitzó, veiem la vall. Ja no es veu el Montseny. El sentim.